

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Факультет міжнародних відносин, політології та соціології
Кафедра міжнародних відносин

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СИСТЕМОЛОГІЯ ЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

Методичні вказівки

до вивчення навчальної дисципліни
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 291
«Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»

Одеса
«Астропринт»
2024

УДК 327(262.5-192.2:100)(072)
3-781

Укладач:

Сергій Володимирович ГЛЕБОВ, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рецензенти:

Олег Юрійович ХОРОШИЛОВ, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Юлія Іванівна МАЙСТРЕНКО, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рекомендовано до друку вченою радою факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (*протокол № 9 від 27 червня 2024 року*)

Зовнішньополітична системологія Чорноморського регіону :
3-781 методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» / уклад. С. В. Глебов. — Одеса : Астропринт, 2024. — 24 с.

Методичні вказівки призначені для студентів першого рівня вищої освіти, які вивчають дисципліну «Зовнішньополітична системологія Чорноморського регіону». Методичні вказівки підготовлено відповідно до освітньої програми за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

В методичних вказівках викладено зміст навчальної дисципліни за розділами та темами, практичні питання до навчальної дисципліни, контрольні питання з навчальної дисципліни та список рекомендованих джерел.

УДК 327(262.5-192.2:100)(072)

© Глебов С. В., укладання, 2024

ЗМІСТ

Вступ	4
РОЗДІЛ I. Концептуально-методологічна основа формування Чорноморської системи регіональних відносин	6
Тема 1. Чорноморський регіон як об'єкт світової політики та Україна.....	6
Тема 2. Чорноморська система міжнародних відносин на сучасному етапі.....	6
РОЗДІЛ II. Регіональна політика держав-елементів Чорноморської системи міжнародних відносин	8
Тема 3. Трикутник Росія-Туреччина-Україна в контексті формування й занепаду системи регіональної безпеки.....	8
Тема 4. Місце та роль Румунії, Болгарії, Грузії, Азербайджану, Вірменії, Греції, Молдови, Албанії, Сербії, Північної Македонії в процесі формування Чорноморської системи безпеки та співробітництва.....	8
РОЗДІЛ III. Функціональні проблеми регіонального розвитку Чорноморської системи міжнародних відносин	10
Тема 5. Стратегічні напрямки формування Чорноморської системи регіональної безпеки.....	10
Тема 6. Основні етапи розвитку регіонального співробітництва в Чорноморській системі міжнародних відносин.....	10
Тема 7. Енергетичний комплекс регіону та Чорноморські протоки як стратегічні фактори політичних, економічних та військових відносин.....	11
Тематика практичних занять	12
Питання для самостійної роботи	14
Питання для підсумкового контролю	17
Список рекомендованих джерел	19

ВСТУП

Метою навчальної дисципліни є вивчення комплексних проблем сучасної Чорноморської системи міжнародних відносин та на підставі цього створення у студентів критичного ставлення до міжнародних процесів, які діють в басейні Чорного моря з початку 1990-тих років до сьогодні, зокрема в контексті російської гібридної агресії в умовах повномасштабної конвенційної війни проти України.

Завдання навчальної дисципліни складаються з:

- вивчення передумов створення регіональних відносин, які започаткували системні взаємодії держав регіону, проблем та перспектив розвитку міждержавних стосунків у регіоні;
- аналізу сучасного процесу регіоналізації як складової частини світового руху міжнародних відносин, державних інтересів окремих країн Чорноморського регіону, політичних та економічних протиріч та ступені зацікавленості в співробітництві;
- дослідження організаційно-правової бази регіональної кооперації;
- аналізу інтересів «великих держав», НАТО, ЄС в Чорноморському регіоні;
- проведення порівняльного аналізу процесу європейської інтеграції та пріоритетів регіональних держав в умовах глобалізації в Чорноморському регіоні на прикладі національних інтересів України.
- аналізу безпекової ситуації в Чорноморському регіоні в умовах війни РФ проти України.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

- Здатність виокремлювати ознаки та тенденції розвитку, розуміти природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій (СК1).

- Здатність аналізувати міжнародні інтеграційні процеси у світі та на Європейському континенті, та місце в них України (СК7).
- Здатність застосовувати знання характеристик розвитку країн та регіонів, особливостей та закономірностей глобальних процесів та місця в них окремих держав для розв'язання складних спеціалізованих задач і проблем (СК9).

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати: знати та розуміти природу та динаміку міжнародної безпеки, розуміти особливості її забезпечення на глобальному, регіональному та національному рівні, знати природу та підходи до вирішення міжнародних та інтернаціоналізованих конфліктів (РН02); знати природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях (РН06).

вміти: досліджувати проблеми міжнародних відносин, регіонального розвитку, зовнішньої політики, міжнародних комунікацій, із використанням сучасних політичних, економічних і правових теорій та концепцій, наукових методів та міждисциплінарних підходів, презентувати результати досліджень, надавати відповідні рекомендації (РН09).

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РОЗДІЛ I. Концептуально-методологічна основа формування Чорноморської системи регіональних відносин.

Тема 1. Чорноморський регіон як об'єкт світової політики та Україна. Сучасні світові процеси: глобалізація та регіоналізація міжнародних відносин. “Регіоналізм”, “регіоналізація”, “регіон”. Місце регіоналізму та регіоналізації в спектрі глобалізації/універсалізму/інтеграції та фрагментації/унітаризму/сепаратизму. Деякі особливості та суть регіоналізації в глобальній системі міжнародних відносин. Європейська та Євроатлантична інтеграція як впливовий чинник регіоналізації Європейського геополітичного простору. “Чорноморські” виклики глобальній та регіональній безпеці на сучасному етапі. Геополітичні особливості Чорноморського регіону: історія та сучасність. Басейн Чорного моря як типовий приклад регіонального протистояння в біполярну еру та полюс тяжіння глобальних наддержав США та СРСР, НАТО та ОВД. Актуальні світові політичні, економічні та військові процеси в Чорноморському регіоні: роль регіональних і поза-регіональних акторів (США, ЄС, НАТО). Національні інтереси сучасної України та «чорноморський вектор» її зовнішньої політики з моменту проголошення незалежності та в умовах ведення визвольної війни проти Росії з 2014 року.

Тема 2. Чорноморська система міжнародних відносин на сучасному етапі. Системний підхід, його принципи в теорії міжнародних відносин та Чорноморські регіональні відносини скрізь призму системного аналізу. Елементи Чорноморської системи. Структура Чорноморської системи: центросилові відносини (Росія, Туреччина), вузли протиріч (Придністров'я,

Нагорний Карабах, Чечня, Абхазія, Південна Осетія, Крим, тощо), «структурна надбудова» (ОЧЕС, ПАЧЕС, ЧБТР, ГУУАМ, Євро регіони, BLACKSEAFOR, МЧК, тощо). Зовнішнє середовище Чорноморської системи. ОЧЕС як системоутворюючий фактор та поняття «договірного регіону». Геополітичні кордони Чорноморського регіону. Чорноморський регіон як Європейський «субрегіон» та «підсистема» Європейської системи міжнародних відносин. Криза функціонування Чорноморської системи в умовах військового протистояння в 2014-2023 рр.

РОЗДІЛ II. Регіональна політика держав-елементів Чорноморської системи міжнародних відносин.

Тема 3. Трикутник Росія-Туреччина-Україна в контексті формування й занепаду системи регіональної безпеки. Росія, Туреччина, Україна в регіональних зв'язках та зовнішньополітичні регіональні стратегії Москви, Анкари, та Києва. Російсько-турецькі відносини: еволюційна динаміка в період 1991-2013 рр., 2014-2021 рр., та в 2022 р. “Кримська проблема” в російсько-українських відносинах та етапи її врегулювання. Розподіл Чорноморського флоту СРСР та Договір про дружбу, співробітництво та партнерство між Російською Федерацією та Україною від 31 травня 1997 р. Вплив подій «Євромайдану» на політику Росії (кінець 2013 – початок 2014 рр.). «Анексія» української Автономної Республіки Крим РФ та її наслідки на двосторонньому та багатосторонньому рівні. «Гібридна» війна Росії проти України: внутрішній аспект та зовнішня реакція. «Кримська платформа» 23 серпня 2021 р. Конвенційна повномасштабна війна РФ проти України та чорноморська небезпека. Позиція та посередницька роль Туреччини в умовах військової агресії РФ проти України.

Тема 4. Місце та роль Румунії, Болгарії, Грузії, Азербайджану, Вірменії, Греції, Молдови, Албанії, Сербії, Північної Македонії в процесі формування Чорноморської системи безпеки та співробітництва. Національні інтереси елементів Чорноморської регіональної системи. Регіональна політика Румунії та Болгарії в контексті їх членства в НАТО та ЄС. як перспективних провідників “політики сусідства” ЄС. Румунсько-українські двосторонні відносини та актуальні проблеми безпеки та співробітництва. Еволюція російсько-грузинських протиріч та україно-

грузинського стратегічне партнерства в 1991-2023 рр. “П’ятиденна” російсько-грузинська війна (серпень 2008 р.) та визнання Росією державної незалежності Абхазії та Південної Осетії. Вірмено-азербайджанські протиріччя та російських фактор. Державні інтереси Молдови в басейні Чорного моря. Придністровський конфлікт та регіональна безпека.

РОЗДІЛ III. Функціональні проблеми регіонального розвитку Чорноморської системи міжнародних відносин.

Тема 5. Стратегічні напрямки формування Чорноморської системи регіональної безпеки. Регіональний баланс сил. «Колективна» та «кооперативна» парадигма регіональної співпраці у сфері безпеки. Розклад військово-морських сил у регіоні. Співвідношення діяльності НАТО, інтересів Росії, України та Ташкентського пакту в басейні Чорного моря. Військова співпраця Чорноморських країн в рамках програми «Партнерство заради миру». «Чорноморська стратегія» НАТО та військово-морські навчання країн НАТО в акваторії Чорного моря яка фактор стримування Росії на морі після 2013 року. Безпеківі перспективи Чорноморської регіональної системи під час та після визволення тимчасово окупованих територій України від російських загарбників.

Тема 6. Основні етапи розвитку регіонального співробітництва в Чорноморській системі міжнародних відносин. Системне значення процесу регіонального співробітництва. Організація та правове регулювання економічного співробітництва в Чорноморському регіоні. ОЧЕС як системоутворююча структура співробітництва та регіональної кооперації. Двосторонні та багатосторонні економічні відносини в регіоні як фактор системної стабілізації. Інтеграційні процеси та проекти в Європі та на пострадянському просторі в контексті регіонального інтересу. Перспективи регіонального співробітництва в Чорноморському регіоні в умовах післявоєнного врегулювання та економічної ізоляції РФ.

Тема 7. Енергетичний комплекс регіону та Чорноморські протоки як стратегічні фактори політичних, економічних та військових відносин.

Енергетичний фактор та проблема енергоносіїв в сучасних міжнародних відносинах. Нафтова та газова складова міжрегіональних відносин. Маршрути транспортування каспійської нафти та газу на світові ринки: “турецький”, “український”, “російський” варіанти. Історичний та юридичний аспекти використання Чорноморських проток Босфор та Дарданелли. Конвенція Монтре 1936 р. Економічні та військові аспекти Чорноморських проток. Вплив військової агресії РФ проти України в 2022 р. та 2023 р. на перерозподіл енергетичного простору Чорноморсько-Каспійського регіону.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Чорноморський регіон як об'єкт світової політики та Україна

1. “Новий регіоналізм” та Чорноморський регіон як постбіполярний конструкт.
2. Національні інтереси України в Чорноморському регіоні.
3. Основні напрямки співпраці України з чорноморськими країнами в регіональних політичних, економічних та військових проектах.
4. Глобальні актори в контексті геополітичного положення Чорноморського регіону.
5. Постбіполярна еволюція “Чорноморського вектору” політики НАТО та ЄС.

Рекомендовані джерела: [2, 3, 7, 12, 13].

Тема 2. Чорноморська система міжнародних відносин на сучасному етапі.

1. Системний підхід та метод системного аналізу в теорії міжнародних відносин.
2. Чорноморські регіональні відносини як міжнародна політична система.
3. Елементи, середовище та структура Чорноморської системи.
4. Напрями функціонування та системний рух Чорноморської системи в постбіполярний період.
5. Системна криза функціонування Чорноморської системи в умовах військового протистояння в 2014-2023 рр.

Рекомендовані джерела: [2, 3, 11, 13, 15].

Тема 3. Трикутник Росія-Туреччина-Україна в контексті формування і занепаду системи регіональної безпеки.

1. Національні інтереси Києва, Анкари, та Москви в Чорноморському регіоні.
2. Російсько-турецькі відносини в Чорноморському регіоні в контексті центросилової конкуренції та взаємодії.
3. Регіональні та позарегіональні фактори впливу на україно-турецькі відносини з 1991 р. по сьогоднішня.
4. Питання регіональної безпеки в регіональних стратегіях України, Туреччини та РФ до 2014 р.
5. Російський та турецький фактори глобального впливу та Чорноморську систему в умовах війни РФ проти України.

Рекомендовані джерела: [4, 6, 8, 10, 12].

Тема 5. Стратегічні напрямки формування Чорноморської системи регіональної безпеки.

1. Чорноморський регіон як об'єкт геополітичного протистояння.
2. Типологія регіональних систем безпеки та баланс сил в Чорноморському регіоні.
3. Регіональні загрози та загальна характеристика міждержавних та міжнаціональних конфліктів в Чорноморському регіоні.
4. Позарегіональні елементи впливу на формування Чорноморської безпекової архітектури.
5. Специфіка військово-морського протистояння в Чорноморському басейні під час війни РФ проти України.

Рекомендовані джерела: [1, 4, 5, 9, 14].

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Чорноморський регіон як об'єкт світової політики та Україна.

1. Чорноморський регіон як геополітичний простір: історія та сучасність.
2. Основні напрямки регіональної взаємодії України з Чорноморськими країнами в регіональних політичних, економічних та воєнних проектах.
3. Багатоаспектність “кримської проблеми” у внутрішньополітичному житті України та хронологія війна РФ проти України (2014-).

Тема 2. Чорноморська система міжнародних відносин на сучасному етапі.

1. Вплив глобальних регіональних, та субрегіональних чинників на формування політичної системи в Чорноморському географічному регіоні.
2. Кордони Чорноморської політичної системи та напрями взаємодії з сусідніми політичними системами.
3. Перспектива збереження чи повного розпаду Чорноморської системи в умовах триваючої військової агресії РФ проти України.

Тема 3. Трикутник Росія-Туреччина-Україна в контексті формування і занепаду системи регіональної безпеки.

1. Вплив кримсько-татарського фактору на позицію Туреччини щодо гібридної агресії РФ проти України.
2. Роль енергетичного компоненту регіональних відносин у відносинах Туреччини з РФ.
3. Специфіка взаємовідносин Туреччини з партнерами по НАТО в контексті присутності НАТО в Чорноморському регіоні.

Тема 4. Місце та роль Румунії, Болгарії, Грузії, Азербайджану, Вірменії, Греції, Молдови, Албанії, Сербії, Південної Македонії в процесі формування Чорноморської системи безпеки та співробітництва.

1. Розширення ОЧЕС: хронологія етапів.

2. Двосторонні протиріччя серед елементів Чорноморської системи як виклик регіональній стабільності.

3. Вплив війни РФ проти України на позицію держав-членів ОЧЕС.

Тема 5. Стратегічні напрямки формування Чорноморської системи регіональної безпеки

1. Еволюція стратегії НАТО в Чорноморському регіоні.

2. Роль Румунії та Болгарії в новій стратегії НАТО щодо Чорноморського регіону.

3. Російські наративи щодо присутності НАТО в Чорноморському регіоні як фактор початку війни проти України.

Тема 6. Основні етапи розвитку регіонального співробітництва в Чорноморській системі міжнародних відносин.

1. Історія створення ОЧЕС та еволюція розвитку.

2. Організаційна структура ОЧЕС, ПАЧЕС та ЧБТР.

3. ГУАМ в системі регіональних координат.

Тема 7. Енергетичний комплекс регіону та Чорноморські протоки як стратегічні фактори політичних, економічних та військових відносин.

1. Специфіка функціонування “азербайджанських” енергетичних проєктів в Чорноморському регіоні.

2. Російсько-турецькі енергетичні шляхопроводи як фактор регіонального партнерства.

3. Конвенція Монтре та вплив її положень на підтримання військово-морської безпеки в Чорноморському регіоні.

Вимоги щодо виконання самостійної роботи

Здобувач вищої освіти наприкінці циклу вивчення питань, які виносяться на самостійне опрацювання, повинен надіслати письмову роботу у вигляді реферату за одним із обраних питань.

Обсяг реферату: 8 сторінок, Times New Roman, 12, single space

Характеристика змісту: за змістом навчальної дисципліни.

Вимоги до виконання та оцінювання: основна мета роботи – глибоке вивчення важливих теоретичних або прикладних питань дисципліни за допомогою підготовки реферату (дослідження). Вельми важливим є формування таких умінь і навичок студента: самостійно формулювати проблему, визначати мету, основні завдання, об'єкт і предмет дослідження; здійснювати пошук і відбір різноманітної інформації; обробляти та аналізувати інформацію; логічно і послідовно викладати результати аналізу, робити аргументовані висновки; правильно оформлювати науково-довідковий матеріал; публічно захищати виконану роботу. Робота має бути написана студентом на рівні, відповідному сучасному стану розвитку комплексу наук, які вивчають міжнародні відносини. Тему роботи треба розкрити в контексті сучасних наукових концепцій, обґрунтовано і доречно використовувати основні наукові терміни. Вельми важливо висвітлювати об'єктивні з наукового погляду положення, застосовувати для унаочнення і підтвердження теоретичних положень реальні приклади, достовірну статистичну інформацію. Думки вітчизняних і зарубіжних авторів, їхні загальнотеоретичні і методологічні підходи необхідно проаналізувати та систематизувати. Мінімальний обсяг використаних джерел для реферату 10 одиниць, при цьому матеріали, вилучені з Інтернету, можуть складати не більше третини номерів у списку джерел; більшість джерел повинні складати оприлюднені документи, статті та монографії. Для оформлення виносок у тексті й прикінцевого «Списку посилань» використовується стиль APA.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Процес глобалізації та регіоналізації у сучасних міжнародних відносинах.
2. Характеристика процесу регіоналізації міжнародних відносин.
3. Геополітична характеристика Чорноморського регіону: історія й сучасність.
4. Національні інтереси України в Чорноморському регіоні.
5. Міжнародні відносини в зоні Чорноморського басейну після Другої світової війни.
6. Системний підхід в теорії міжнародних відносин. Регіональні системи МВ.
7. Елементи чорноморської системи міжнародних відносин.
8. Середовище чорноморської системи міжнародних відносин.
9. Структура чорноморської системи міжнародних відносин.
10. Міжнародні відносини в Чорноморському регіоні в контексті системного аналізу.
11. Зовнішня політика України в Чорноморському регіоні.
12. Зовнішня політика Росії в Чорноморському регіоні.
13. Зовнішня політика Туреччини в Чорноморському регіоні.
14. Роль та місце Румунії в Чорноморському регіоні.
15. Роль та місце Болгарії в Чорноморському регіоні.
16. Роль та місце держав Південного Кавказу в Чорноморському регіоні.
17. Азербайджан в регіональних відносинах.
18. Вірменія в регіональних відносинах.
19. Грузія в регіональних відносинах.
20. Національні інтереси Греції в Чорноморському регіоні.
21. Україно-турецькі відносини в контексті регіональних проблем.
22. Війна РФ проти України - чорноморський контекст.
23. Україно-румунські відносини в контексті регіональних проблем.
24. Проблема розподілу Чорноморського Флоту СРСР та розташування баз ЧФ РФ в україно-російських відносинах.

25. Військово-морські відносини в регіоні. BLACKSEAFOR.
26. ГУАМ.
27. США і Чорноморський регіон.
28. НАТО і Чорноморський регіон.
29. Чорноморський регіон в контексті Європейських інтеграційних процесів.
30. «Чорноморський вектор» політики ЄС.
31. Трикутник США-Росія-ЄС і Чорноморський регіон.
32. «Каспійська нафта» в регіональних відносинах.
33. Україна та її інтереси в вирішенні «каспійського питання».
34. Регіональні економічні проекти як фактор стабільності й дестабілізації в Чорноморському регіоні.
35. Чорноморські регіональні організації і структури.
36. Організаційна структура ОЧЕС.
37. ОЧЕС: проблеми та перспективи розвитку.
38. Чорноморські протоки: історія та сучасність.
39. Сучасні підходи визначення регіональної системи безпеки.
40. Загрози та виклики регіональній безпеці на сучасному етапі.
41. «Вузли» регіональних протиріч та напрямки їх розв'язання.
42. Дуга нестабільності в Чорноморському регіоні: актори та світове співтовариство.
43. Кримський півострів в системі міжнародних відносин.
44. Кримськотатарський фактор національної безпеки України.
45. Проблеми Дунаю: міжнародний аспект.
46. Нестратегічні аспекти регіональної безпеки.
47. Міжнародний тероризм і регіональні відносини.
48. Роль Одеського регіону в регіональній політиці України.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна

1. Глебов С. В. Анексія Криму: правові та безпекові пертурбації. *Чорноморський регіон у світовій політиці: актори, чинники, сценарії майбутнього*: монографія / під заг. ред. О. І Брусиловської, В. А. Дубовика, І. М. Коваля. Одеса: ОНУ, 2020. С. 49-70.
2. Глебов С. В. Зовнішня політика України в Чорноморському регіоні. *Стратегічна культура та зовнішня політика України* / під. заг. ред. І. М. Коваля, О. І. Брусиловської. Одеса: ОНУ, 2017. С. 79-99.
3. Глебов С. В. Постбіполярний регіоналізм як політична, світоглядна і функціональна парадигма. *Міжнародні відносини та політика держав в умовах глобальних трансформацій: аналіз сучасної політичної думки* / під ред. О. І. Брусиловської. Одеса: ОНУ, 2016. С. 48-71.
4. Glebov S. V. Russia's Policy towards the Black Sea Region and EU-Russia Relations. *Avoiding a New 'Cold War': The Future of EU-Russia Relations in the Context of the Ukraine Crisis* / ed. Cristian Nitoiu. London: LSE Ideas, 2016. pp. 57-63. URL: <https://www.lse.ac.uk/ideas/Assets/Documents/reports/LSE-IDEAS-Avoiding-a-New-Cold-War.pdf> (дата звернення: 17.01.2023).
5. Війни - XXI: полігібресія Росії / під. заг. ред. М. Гончара. 2017. К.: Авега, 244 с. URL: <https://geostrategy.org.ua/storage/app/public/files/nodes/1/book/1/Xa8si15867659506KcE7.pdf> (дата звернення: 17.01.2023).

Додаткова

6. Glebov S. V. Victimisation of the “Crimean Syndrome”. *UA: Ukraine Analytica*. 2020. Issue 4 (22). pp. 27-35. URL: <https://ukraine-analytica.org/wp-content/uploads/Glebov2.pdf> (дата звернення: 17.01.2023).
7. Glebov S. V. From “Europe of The Regions” to “The Regions Of Europe”: Does Fragmentation in the Black Sea Region Make the EU Safer? *UA: Ukraine*

Analytica. 2019. Issue 2 (16). pp. 27-35. URL: <http://ukraine-analytica.org/from-europe-of-the-regions-to-the-regions-of-europe-does-fragmentation-in-the-black-sea-region-make-the-eu-safer/> (дата звернення: 17.01.2023).

8. Glebov S. V. Borders of In/Security in the ‘Border’ Regions of the Black Sea and the Case of Ukraine: Social Spaces, Identity, and Military Power. *Old Borders – New Challenges, New Borders – Old Challenges: De-Bordering and Re-Bordering in Contemporary Europe*. Series of the Collegium Polonicum, Thematicon 34 / ed. Janczak J. Berlin: Logos Verlag Berlin, 2019. P. 19-30

9. Brusylovska O., Glebov S. “Russian World” in the Black Sea region: the Case of Ukraine. *Baltic-Black Sea Regionalisms. Patchworks and Networks at Europe’s Eastern Margins* / Editors: O. Bogdanova, A. Makarychev. Switzerland: Springer, 2019. pp. 225-234.

10. Glebov S. V. Separatism and disputed territories (the case of Ukraine). *Theorizing Security in the Eastern European Neighbourhood: Issues and Approaches* / (eds.) R. Q. Turcsanyi, M. Vorotnyuk. Bratyslava, Kyiv: Vistka, 2018. pp. 28-40. URL: <https://www.stratpol.sk/wp-content/uploads/2018/04/Theorizing-e-book.pdf> (дата звернення: 17.01.2023).

11. Glebov S. V. The Black Sea Security after 2013: in a Search of a Brand New Status Quo. *AVİM (Center for Eurasian Studies) Conference Book*, Ankara. 2018. № 22. pp. 50-61. URL: <https://avim.org.tr/images/uploads/Rapor/toplanti-22.pdf> (дата звернення: 17.01.2023).

12. Glebov S. V. Ukraine in Between East and West: “Ukraine Crisis” and its implications on the Black Sea Security. *Avrasya Dunyasi*. 2018. № 2. pp. 24-28. URL: <https://avim.org.tr/tr/Dergi/Avrasya-Dunyasi-Eurasian-World-1/2> (дата звернення: 17.01.2023).

13. Glebov S.V. The Black Sea Security Architecture in Times of Collapse: The Case of Annexed Crimea and Military Challenges for the US, NATO, EU, Turkey, and Ukraine. *UA: Ukraine Analytica*. 2016. Issue 3 (5). pp. 36-46. URL: <http://ukraine-analytica.org/wp->

[content/uploads/journal_UA_Analytica_3_2016.pdf](#) (дата звернення: 17.01.2023).

14. Polyakova A. Black Sea Security: Reviving U.S. Policy Toward the Region. *Centre in European Policy Analysis (CEPOA)*. 2021. URL: <https://cepa.org/external-appearance/black-sea-security-reviving-us-policy-toward-the-region/> (дата звернення: 17.01.2023).

15. UA Analytica: The Black Sea / eds. H. Shelest, M. Kapitonenko. 2020. Issue 1 (19). 78 p. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-04/niss-ukraine-analytica-.pdf> (дата звернення: 17.01.2023).

Електронні інформаційні ресурси

1. Black Sea Economic Cooperation (BSEC). Official web-site. URL: <https://www.bsec-organization.org/>
2. Parliamentary Assembly of BSEC (PABSEC). Official web-site. URL: <http://www.pabsec.org>
3. Organization for Democracy and Economic Development-GUAM (GUAM). Official web-site. URL: <https://guam-organization.org/en/>
4. Black Sea Universities Network (BSUN). Official web-site. URL: <http://www.bsun.org/>
5. International Center for Black Sea Studies (ICBSS). Official web-site. URL: <http://www.icbss.org/>

Навчальне видання

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СИСТЕМОЛОГІЯ ЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

Методичні вказівки

до вивчення навчальної дисципліни
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 291
«Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»

Укладач

ГЛЕБОВ Сергій Володимирович

Надруковано в авторській редакції
з готового оригінал-макета

Завідувачка редакції *Т. М. Забанова*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,40.
Тираж 100 прим. Зам. № 466.

Видавництво і друкарня «Астропринт»
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21
Тел.: (0482) 37-14-25, 33-07-17, (048) 7-855-855
e-mail: astro_print@ukr.net; www.astroprint.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.